

IN MEMORIAM

**Prof. dr. Tone Ferenc
(1927–2003)**

Ne samo v uspešnem zasebnem življenju, tudi na poti k strokovni uspešnosti mora človeka spremljati vsaj kanček sreče. Če ti je bilo kot zgodovinarju dano, da si med svoje učitelje, kolege ali prijatelje šteš velika imena modernega slovenskega zgodovinopisja, kot so bili Fran Zwitter, Bogo Grafenauer, Metod Mikuž, Ferdo Gestrin..., Tone Ferenc, si lahko počaščen in se lahko šteješ med srečneže. Tega privilegija je bila deležna tudi najina generacija.

Med zgodovinarje, ki so neizbrisno zaznamovali slovensko zgodovinopisje sodi tudi naš kolega in prijatelj – red. prof. dr. Tone Ferenc. Zgubili smo ga 25. oktobra lanskega leta. Zgodovinarja, ki mu na strokovni poti ni bilo vedno postlano z rožicami in je zato vedno nosil kanček grenkobe v srcu, znanstvenika, ki mu je bilo temeljno življenjsko vodilo raziskovalno delo, pesnika, ki so mu domači ob 75 letnici »izdali« zbrana dela priložnostnih pesmi, veseljaka, ki ga je bila vesela vsaka družba, in prijatelja, ki ni vedno lahko sklepal prijateljstev, če pa jih je, so bila tako rekoč večna. Zlasti pa je bil Tone izredno občutljiv, čeprav včasih na videz oster, nepremakljiv in za koga morda tudi vase zaverovan. Bil je človek občudovanja vredne delavnosti in načel. Majhnih in velikih. Svojih strokovnih in zasebnih stališč ni spreminjal »po (političnem) vetru«. Spreminjal jih le, če so zato obstajali trdni argumenti. Njegovo strokovno življenje je pravzaprav časovna premica. Tudi pri pisanju zgodovine NOB, kateri je bil najbolj zavezan. Ker je bilo domala vse kar je napisal osnovano na zgodovinskih virih, je tudi mogel verjeti v to, kar je napisal.

Tone Ferenc je namreč sodil v tisto vrsto slovenskih zgodovinarjev, ki zgodovinska dogajanja interpretirajo in reinterpreterirajo le na osnovi virov. Vsi, ki smo ga poznali vemo za njegov sintagmo, celo moto znanstvenega dela – »govorijo naj dokumenti«. Pa ne zato, ker je bil v delu svoje strokovne kariere arhivist, temveč zato, ker se je trdno držal temeljnega metodološkega načela naše stroke – »kritične analize virov«. Ta zavezanost arhivskemu gradivu se seveda kaže v dobršnem delu njegovega znanstvenega opusa, saj je objavil kar nekaj (komentiranih) zbirk virov, brez katerih si preučevanja zgodovine predvsem medvojne dogajanja na Slovenskem ni mogoče predstavljati. Res je bilo včasih težko razumeti, kako zmore po cele dneve neumorno sedeti v arhivih in si z drobnostmi, a zelo čitljivo pisavo izpisovati pomembne podatke ali tudi cele dokumente. Še potem, ko je bilo preslikovanje arhivskih virov že nekaj vsakdanjega, se je zanj odločil zelo preudarno in varčno. V njegovi zapuščini je sicer veliko zvitkov filmov in še več papirnatih fotokopij dokumentov iz arhivov širom po svetu, toda dvomimo, da je nepotrebnih posnetkov veliko. Tako je zmožni s štipendijo deni-

mo za štirinajst dni, raziskovati v tujini tudi še enkrat dalj. To njegovo delo in na njem temelječe pisanje zgodovine, čeprav včasih označevano tudi s pozitivizmom, je Tonetu Ferencu prineslo ne samo vrsto domačih priznanj, temveč so ga tudi v tujini uvrstili med najuglednejše preučevalce in poznavalce zgodovine druge svetovne vojne pri nas, pa tudi širše. Napisal pa je toliko, kot malokdo, če sploh kdo, med piščičimi slovenskimi zgodovinarji.¹ Zato sem bil mlajši od obeh podpisanih počaščen, da so me v začetku devetdesetih let, z njim vred uvrstili v skupino, sicer »politično spornih« zgodovinarjev sodobnega časa, v katero nas je sledeč informacijam naše doktorandke, uvrstil znan slovenski novinar osrednjega slovenskega dnevnika. Tudi ob vloženi ovadbi, češ, da je dr. Ferenc sodeloval pri »etničnem čiščenju« prekmurskih Nemcev, ki jo je tožilstvo sicer ovrglo, njemu pa je zagotovo skrajšalo življenje, smo mu stali trdno ob strani.

V univerzitetni pedagoški proces se je dr. Tone Ferenc kot znanstveni svetnik vključil leta 1975 pri podiplomskem študiju. Prelomnica v njegovem pedagoškem delu na Filozofski fakulteti je bilo leto 1981, ko je kot redni profesor dobil povabilo, da prevzame predavanja in seminar iz zgodovine NOB in druge svetovne vojne. S postopnim prevzemom celotnih dodiplomskih in podiplomskih pedagoških obveznosti za to problematiko je omogočil programsko preosnovanje študija zgodovine z oblikovanjem samostojne študijske smeri za narodno in občo zgodovino med vojnama ter prispeval k zapolnitvi velike vrzeli, ki je nastala z upokojitvijo prof. dr. Metoda Mikuža. Tone je bil na to ponosen. Rad je predaval, prenašal svoje enciklopedično znanje na študente in pomagal mlajšim kolegom. Sprejeli smo ga za svojega, čeprav v začetku nekateri ne brez pomislekov, saj je navzven kazal svojo trdo lupino, mehke notranjosti pa še nismo prav poznali in nismo bili povsem prepričani ali se bomo tudi človeško ujeli. Toda tudi on nas je kmalu vzel za svoje. Celo tiste med nami, ki bi mu bili lahko sinovi, kot je rad poudarjal.

Čeprav ni nikoli zapustil svoje prve in največje ljubezni, današnjega Inštituta za novejšo zgodovino in svojega z akribijo zaznamovanega znanstveno raziskovalnega dela, se je z njemu lastno vestnostjo predal tudi pedagoškemu delu. In ostal je zvest samemu sebi, svojim načelom. »Predavam le tisto kar raziskujem«, je vedno znova zatrjeval. Študentom je posredoval tudi vse svoje najnovejše znanstvene izsledke. Diplomске naloge, magisteriji in doktorati opravljeni pri njem kot mentorju so bili vedno znanstvena dela napisana na virih. Popravljeni je bilo treba toliko časa, dokler ni bilo vse na svojem mestu, tako kot so zahtevali stroka in metodološki kriteriji. Zahteval je veliko, a je tudi veliko dajal. Kar je zahteval od sebe je zahteval tudi od drugih. Taka naravnost ni prispevala vedno le k priljubljenosti in razumevanju, prav gotovo pa k usposabljanju kakovostnega znanstvenega naraščaja. Oddelek za zgodovino ter posebej njegovi kolegi in prijatelji s katedre za sodobno zgodovino visoko cenimo pedagoško-znanstveno delo dr. Toneta Ferenca.² Cenili smo, da je prof. Ferenc tudi po letu 1995, ko je končal svoje delo na dodiplomskem študiju, občasno še sodeloval pri doktoratih in magisterijih, redno pa prihajal na tradicionalna letna srečanja sodelavcev oddelka za zgodovino FF.

Ko pa si je Tone Ferenc vendarle oddahnil od dela, se je prelevil v iskrivega sogovornika, priložnostnega pesnika in pravega prleškega veseljaka. Ponosen nase, na svoj rod, družino,

¹ Zgodovinski časopis je ob Ferencovi šestdesetletnici in sedemdesetletnici objavil jubilejna članka z orisom njegovega bogatega znanstvenega in strokovnega opusa, ki sta ga prispevala Miroslav Stiplovšek v: ZČ, 41 (1987) 393–398 in Boris Mlakar v: ZČ, 51 (1997) 297–300.

² Pomembna pedagoška vloga prof. dr. Ferenca je osvetljena v vseh jubilejnih fakultetnih publikacijah (Sedemdeset let Filozofske fakultete v Ljubljani, Zbornik 1919–1999, Oddelek za zgodovino 1900–2000 ob osemdesetletnici).

Prlekijo in svoje delo med domačimi trtami, je znal zabavati vso družbo. Tudi z (resnimi) zatrjevanji, da bi bil lavantinski škof, če ne bi bil to, kar je. Nikoli ni prvi odšel iz družbe. Če kdo, je on znal ostro ločevati delo od zabave. Kdor Toneta ni poznal ob kupici vina, ga pravzaprav sploh ni poznal. Nekateri smo ga na žalost prepozno spoznali in zlasti poznali premalo časa, toda dovolj dolgo, da vemo, kaj smo izgubili z njegovim odhodom v spomin.

Njegovo znanstveno raziskovalno delo je in bo ocenila stroka. Ocenjevalcev je bilo in bo veliko, če drugega ne zato, ker je vzgojil veliko zgodovinarjev, ki so danes v vrhu slovenskega zgodovinopisja. Ocene zagotovo ne bodo samo pozitivne in ne enoznačne, toda tega se je zavedal, ko je zapisal prvo črko v svoji prvi znanstveni razpravi. Mnogo manj pa je in bo takih, ki bodo vedeli, kdo in kakšen je bil človek ter zakaj je na etiketo buteljke svojega vrhunskega, jeruzalemskega šipona zapisal verz:

»Naj vinska kaplja vsaka,
čista kakor biser,
se prelije v žlahtno misel,
da vsak brat sto let dočaka.

Iz moje molitve v naših goricah«

Ni mu bilo dano, da bi se mu izpolnila zapisana želja. Tistim, ki smo mu bili blizu pa ne, da bi se lahko še dolgo družili z njim.

Dušan Nećak, Miroslav Stiplovšek